

Ks. Krzysztof BARDSKI

SYMBOLIKA KAPŁAŃSTWA W OBRAZACH BIBLIJNYCH

Treść: Część I – symbolika osobowa (anioł, pasterz, rybak, starzec, sędzia, król i wódz, sługa, zniwiarz, dzierzawca winnicy, kucharz, kowal, strażnik miasta, mężny wojownik, ojciec i matka); Część II – symbolika teriomorficzna (koń, pies, baran, wół, krowa, lew, jeleń i łania, koziorożec, szarańcza, kogut)

Słowa kluczowe: symbol, symbolika, interpretacja alegoryczna, kapłan, kapłaństwo, Biblia.

Keywords: symbol, symbolism, allegorical interpretation, priest, priesthood, Bible.

Czytając Pismo Święte, chrześcijanie wszystkich epok dokonywali jego aktualizacji. To znaczy odnosili poszczególne motywy literackie tekstu biblijnego do rzeczywistości, w której żyli. Katechizm Kościoła Katolickiego mówi, że *ze względu na jedność zamysłu Bożego nie tylko tekst Pisma Świętego, lecz także rzeczywistości i wydarzenia, o których mówi, mogą być znakami* (117), a więc mogą sugerować coś więcej, niż tylko ich znaczenie w kontekście historycznym.

Tego typu lektura i wyjaśnianie Biblii prowadzi do tworzenia symboli, czyli budowania dalszych znaczeń na pierwotnym, dosłownym sensie tekstu. Symbole te, kreowane przez Ojców Kościoła i pisarzy średniowiecznych, z czasem ukonstytuowały bogatą i różnorodną – nieco dziś zapomnianą – tradycję duchowego odczytywania Biblii.

Kapłaństwo ministerialne, od początków istnienia Kościoła, odgrywało w nim kluczową rolę. Ponadto zdecydowana większość komentatorów Biblii zarówno w starożytności, jak i w średniowieczu, była kapłanami lub biskupami. Nie dziwi więc fakt, że aktualizując Pismo Święte, wielokrotnie kojarzyli wybrane jego fragmenty z własną sytuacją egzystencjalną lub z posługą kapłańską w szerokim tego słowa znaczeniu.

W ten sposób na przestrzeni wieków powstało wiele symboli, które na poziomie ponaddosłownym odnoszone były do kapłanów. Kładą one nacisk na ich posługę słowa i liturgię, na ich życie i rolę w Kościele, itd. Niektóre mają głębokie zakorzenienie w historycznym sensie tekstu biblijnego, inne dają wyraz fantazji komentatorów. Niektóre mogą inspirować nas również dzisiaj do głębszej refleksji nad kapłaństwem sakramentalnym, inne zaś mogą wydawać się dziwaczne, a nawet śmieszne.

W niniejszym artykule omówimy niektóre metafory obrazujące kapłaństwo sakramentalne. Ze względu na ogrom danych a zarazem niewielkie rozmiary artykułu, ograniczymy się do tych symboli, które na poziomie ponaddosłownej interpretacji tekstu biblijnego odnoszą kapłaństwo sakramentalne do różnych kategorii osób¹ oraz do róż-

---

¹ Ta część artykułu ukazała się w: "Kapłaństwo ministerialne w biblijnej symbolice tradycji chrześcijańskiej", *Verbum Vitae* 12(2007) 147-160; oraz: *W kregu symboli biblijnych*, Kraków: Petrus: 2010, 81-92.

nych rodzajów zwierząt. Pod koniec zaś przedstawimy w sposób skrócony całościowe spektrum symboliki biblijnej, ilustrującej omawianą przez nas kwestię.

Kwerendę przeprowadziliśmy w oparciu o starożytne i średniowieczne zbiory symboli biblijnych (Eucheriusz, Pseudo Meliton z Sardes, Garnier z Langres, etc.) oraz elektroniczne wydania tekstów pisarzy kościelnych. Prawie wszystkie przedstawione przez nas symbole znajdują swoje potwierdzenie w kilkunastu lub kilkudziesięciu dziełach starożytnych, dlatego zrezygnowaliśmy z podawania szczegółowych referencji bibliograficznych w przypisach.

CZĘŚĆ I – Symbolika osobowa

1. Anioł

Zarówno hebrajska jak i grecka etymologia słowa *anioł*, wskazuje na jego rolę jako wysłannika. Anioł przekazuje ludziom Boże pouczenie, działa w jego imieniu. Stąd też misja aniołów w stosunku do poszczególnych postaci biblijnych kojarzona była z misją kapłanów w Kościele.

Symbolika anioła jako kapłana ma szczególne odniesienie do liturgii. Misteria sprawowane na ziemi mają ścisły związek z uwielbieniem Boga w niebiosach. Pierwsza modlitwa eucharystyczna zawiera słowa: „Niech Twój święty anioł zanieś tę ofiarę na ołtarz w niebie, przed oblicze majestatu Twego”, zaś na ikonach chrześcijańskiego Wschodu święci kapłani sprawujący Eucharystię często bywają przedstawiani w otoczeniu aniołów, którzy wielbią Boga w liturgii niebiańskiej.

W Księdze Malachiasza kapłani starotestamentalni zostali nazwani *aniołami*: „Wargi kapłana bowiem powinny strzec wiedzy, a wtedy pouczenia będą szukali u niego, bo jest on aniołem (Biblia Tysiąclecia: wysłannikiem) Pana Zastępów” (Ml 2,7). Komentarze Ojców Kościoła odnoszą zacytowany fragment również do kapłaństwa ministerialnego Nowego Testamentu.

Wizję Syna Człowieczego, który trzyma w ręku siedem gwiazd (Ap 1,16), oznaczających aniołów siedmiu Kościołów Apokalipsy (Ap 1,20) interpretowano jako odnoszącą się do kapłanów. Taka aktualizacja miała na celu uwrażliwienie duchownych na ich szczególne powołanie: być w ręku Boga, należeć do Niego i spełniać zadania, do jakich ich posyła. W ten sposób powstaje dwustopniowa konstrukcja symboliczna: gwiazdy oznaczają na poziomie pierwotnego sensu tekstu aniołów, aniołowie zaś, na poziomie znaczenia ponaddosłownego, mogą oznaczać kapłanów.

2. Pasterz

Chyba najczęściej stosowaną po dziś dzień metaforą jest określanie duchownych jak i pasterzy. Zakorzeniła się ona do tego stopnia w mentalności i kulturze, iż wpłynęła na ukształtowanie słownictwa. Takie określenia jak duszpasterstwo, teologia pastoralna, a nawet nazywanie duchownych niektórych wyznań pastorami, świadczy o nośności tej metafory.

W tradycji biblijnej określenie pasterz w pierwszym rzędzie dotyczy Boga: Pan jest moim pasterzem, niczego mi nie braknie (Ps 23,1). Jezus używał go w przypowieściach w odniesieniu do własnej osoby: nazywał siebie dobrym pasterzem, którego głosu słucha stado (J 10,3), który poszukuje zagubionej owcy (Łk 15,4), itd.

Z perspektywy powołania do naśladowania Jezusa Chrystusa, każdy kapłan wezwany jest do tego, by odnalazł się w metaforze pasterza. Nowotestamentalnym fundamentem skrypturystycznym są słowa skierowane przez Jezusa do Piotra: „Paś owce moje, paś baranki moje” (J 21,15-18), które mogą być adresowane do każdego kapłana. Natomiast ze Starego Testamentu Ojcowie najczęściej odwoływali się do prorocstwa Jeremiasza: „Dam wam pasterzy według mego serca, by paśli was rozsądnie i roztropnie” (Jr 3,15).

Jednak w wielu tekstach patrystycznych pojawia się druga strona medalu badanej przez nas metafory. Ostrzeżenie Jeremiasza: „Ich pasterze zaprowadzili ją na górskie manowce, zapomnieli o swojej owczarni” (Jr 50,6), ponadto krytyka pasterzy, czyli przywódców Izraela, wypowiedziana przez Ezechiela (Ez 34), a nawet interpretacja postawy syna marnotrawnego, który opuścił dom ojcowski, by paść świnie (Łk 15,15), odnoszone były w literaturze patrystycznej do niegodziwych kapłanów Kościoła, którzy nie dbają o duchowy pożytek wiernych, lecz o własne korzyści.

3. Rybak

Metafora rybaka jako ucznia i głosiciela Ewangelii wywodzi się bezpośrednio ze słów Jezusa skierowanych do pierwszych Apostołów: "Uczynię was rybakami ludzi" (Mt 4,15). zresztą - jak wiadomo - wielu z nich w znaczeniu dosłownym wykonywało ten zawód.

Biskupi i współpracujący z nimi prezbiterzy, jako następcy Apostołów Jezusa, porównywani byli do rybaków. Symbol ten pojawia się czasami w kontekście szerszej metaforyki, prezentującej Kościół jako łódź, której sternikiem jest sam Jezus Chrystus, w późniejszych zaś interpretacjach - Jego namiestnik, biskup Rzymu.

Poza zacytowanym tekstem Ewangelii, również werset Jeremiasza: "Oto posyłam rybaków, by ich wyłowili" (Jr 16,16), odczytywany był w odniesieniu do misji duchownych. Ich nauczanie i posługa nie tylko dotyczą dzieła ewangelizacji ludów pogańskich, lecz również łowienia dla Chrystusa tych chrześcijan, którzy wskutek grzechu oddalili się od Niego.

4. Starzec

Termin *prezbiter* wywodzi się etymologicznie od greckiego słowa *starszy*. Podeszły wiek bowiem, kojarzony z nagromadzonym doświadczeniem i wiedzą, na poziomie archetypicznym wywołuje asocjacje z takimi pojęciami jak odpowiedzialność, rozważa, roztropność, wyrobienie duchowe a te właśnie cechy winny charakteryzować duchownych, kierujących gminami chrześcijańskimi.

Stąd też obraz starca łączony był z funkcją kapłańską, choćby nawet nie było bezpośredniego związku wiekowego. To właśnie do kapłanów, jako starszych, odnoszono

słowa psalmu, mówiące o starotestamentowym Józefie: „A starszyznę uczył mądrości (Ps 105,22), interpretując w sposób typologiczny postać Józefa jako Jezusa.

5. Sędzia

Podobnie jak w starożytnym Izraelu sędziowie byli powoływani, by kierować ludem, tak samo duchowni winni pełnić podobną funkcję w odniesieniu do powierzonych im wspólnot kościelnych. W księdze noszącej tę samą nazwę, czytamy: „Dał im sędziów, aby ich sądzili” (Sdz 2,16). To samo na przestrzeni wieków czyni Bóg wobec Kościoła: powołuje kapłanów, by kierowali nim w Jego imieniu.

Metafora sędziów w odniesieniu do kapłanów popierana była również nowotestamentową obietnicą Jezusa: „Zasiądziecie na dwunastu tronach, by sądzić dwanaście pokoleń Izraela” (Mt 19,28). Niezatarcie znamię kapłaństwa ma bowiem wymiar transcendentny i nie ogranicza się wyłącznie do ziemskiego wymiary administrowania rzeczywistością Kościoła.

6. Król i wódz

Z kapłańską funkcją przewodniczenia wspólnocie, również w kontekście liturgicznym, łączyły się też inne metafory, wyrażające tę rolę, jak na przykład obraz króla lub wodza. Obie odnoszą się w pierwszym rzędzie do Jezusa Chrystusa, zaś kapłani Kościoła o tyle się w nich odnajdują, o ile są widzialnymi znakami obecności Pana.

Słowa Psalmu: „A teraz, królowie, zrozumcie, służcie Panu z bojaźnią” (Ps 2,10), tradycja kieruje pod adresem duchownych. Podobnie fragment z Księgi Liczb: „Książęta pokoleń i przewodniczący w spisie przynieśli swoje” dary (Lb 7,2), aktualizowany był w tekstach starożytnych i średniowiecznych w odniesieniu do darów, jakie Kościół składa Bogu przez ręce kapłanów.

7. Sługa

Z drugiej jednak strony, w myśl słów Jezusa: „Największy z was niech będzie waszym sługą” (Mt 23,11), do kapłanów odnosi się również metafora sługi lub niewolnika. Aspekt ten znalazł swój wyraz chociażby w określeniu kapłaństwo ministerialne, co etymologicznie znaczy *służebne*.

Również w tym wypadku wzór doskonałego sługi duchowny odnajduje w samym Jezusie Chrystusie. Do Niego to tradycja chrześcijańska odnosi słowa Izajasza: „Oto mój sługa, którego podtrzymuję” (Iz 42,1).

W nauczaniu Ojców Kościoła kapłan powinien być „tym sługą wiernym, którego Pan ustanowił nad swoją służbą, żeby we właściwej porze rozdał jej żywność” (Mt 24,45). Żywnością tą w znaczeniu ponaddosłownym jest pokarm Słowa Bożego i Eucharystia. Kapłan jest też owym sługą z przypowieści o zaślubinach królewskiego syna, który został posłany, by zaprosić wszystkich na ucztę: „Wyjdź na ulice i w zaułki miasta i sprowadź tu ubogich, ułomnych, niewidomych i chromych” (Łk 14,21). W sło-

wach tych odczytywano szczególną misję duchownych, by głosili Słowo Boże i gromadzili we wspólnocie Kościoła wszystkich ludzi, a zwłaszcza tych najbardziej potrzebujących uzdrowienia.

8. Żniwiarz

Metafora kapłana jako żniwiarza jest często wykorzystywana również w czasach obecnych. Nieraz podczas modlitw o powołania możemy usłyszeć w Kościele słowa św. Mateusza: „Żniwo wprawdzie wielkie, ale robotników mało. Proście Pana żniwa, aby wyprawił robotników na swoje żniwo” (Mt 9,37-38).

Tekst ten już od czasów starożytnych odnoszony był do powołania kapłańskiego. Bazuje on na obrazie pola uprawnego, które symbolizuje Kościół. Bowiem właśnie w Kościele ziarno Słowa Bożego wzrasta, w myśl przypowieści o siewcy (Mt 13,3-8). To Kościół jest ziemią żyzną, która daje wzrost zasianemu ziarnu, lecz aby owoc Kościoła mógł zostać złożony Bogu w ofierze, potrzebni są robotnicy, którzy w misterium Eucharystii zbiorą żniwo Kościoła i przedstawią Bogu.

9. Dzierżawca winnicy

Winnica w Starym Testamencie symbolizowała naród Izraela, w Nowym zaś odnosi się przede wszystkim do Kościoła. Przypowieść o niegodziwych dzierżawcach winnicy kończy się słowami: „Winnicę odda w dzierżawę innym rolnikom, którzy Mu będą oddawali plon we właściwej porze” (Mt 21,41).

Słowa te niosą dwojakie przesłanie, gdy zostaną odczytane w sposób ponaddosłowny w kontekście życia Kościoła. Z jednej strony wyrażają zaufanie, jakim sam Bóg obdarza nowych rolników, którym oddaje w dzierżawę swoją winnicę, a więc, w znaczeniu ponaddosłownym – biskupów i kapłanów Kościoła. Z drugiej zaś są ostrzeżeniem, mającym na celu uwrażliwienie na ciężar odpowiedzialności, jaki spoczywa na ich barkach. Abstrahując od historycznego wymiaru perykopy, niegodziwymi dzierżawcami mogą być przecież również ci duchowni, którzy sprzeniewierzyli się swojemu powołaniu i zamiast oddawać Bogu „plon Jemu należny” (Mt 21,34) mają na uwadze jedynie własne korzyści.

10. Kucharz

Postać kucharza występuje tylko w jednym miejscu w całym Piśmie Świętym. Mianowicie wówczas, gdy Samuel każe kucharzowi położyć przed Saulem mięso, podczas uczyty towarzyszącej namaszczeniu go na króla (1Sm 9,23-24). Postać kucharza, na pozór marginalna w kontekście wątku o ustanowieniu monarchii w Izraelu, posłużyła Grzegorzowi Wielkiemu do wydobycia duchowego sensu posługi kapłańskiej.

Kapłan ma przyrządzać pokarm ludowi Bożemu. Podobnie jak kucharz gotuje lub smaży na ogniu strawę dla biesiadników, tak samo kapłan, żarliwie sprawujący swoją posługę ogniem Ducha przyrządza pożywny pokarm słowa i sakramentów dla chrześcijan powierzonych jego pieczy.

11. Kowal

„W całej ziemi Izraelskiej nie było wtedy żadnego kowala, dlatego że Filistyni mówili: Niech Hebrajczycy nie sporządzają sobie mieczów i włóczni” (1Sm 13,19). Wydaje się zaskakujące, że werset ten mógł posłużyć do rozwinięcia duchowej nauki o do roli kapłana w Kościele.

Kowal, podobnie jak wcześniej omawiany kucharz, pełni ważną rolę w społeczności. Brak kowala, o jakim wspomina Księga Samuela, sprawiał, że Izraelici nie posiadali oręża, co powodowało niemożność prowadzenia walki, a więc utrzymywało dominację Filistynów nad Izraelem.

W duchowym rozumieniu, ucisk ze strony Filistynów – w tym tekście jak i w wielu innych – interpretowany był jako zniewolenie przez szatana. Chrystus pragnie nas wyzwolić; On pierwszy podjął zwycięską walkę z szatanem i pokonał go na drzewie krzyża. W ślad za nim chrześcijanie są wezwani do prowadzenia duchowej walki, lecz – podobnie jak we wojnie w znaczeniu dosłownym – potrzebują oręża. i to właśnie kapłani są powołani do tego, by przygotowywać broń Słowa, świadectwa i sakramentów, która pomoże wiernym w walce z szatanem.

12. Strażnik Miasta

Kościół bywał w tradycji chrześcijańskiej porównywany do miasta, była to owa *societas ordinata* (uporządkowana społeczność), która swoje zwieńczenie znajdzie w eschatologicznej wizji niebieskiego Jeruzalem (Ap 21).

Wychodząc od tej metafory, tradycja postrzega w strażnikach miasta z Pieśni nad Pieśniami, duchownych Kościoła. W księdze tej pojawiają się oni dwukrotnie. W Pnp 3,3 odgrywają rolę tych, którzy pomagają Oblubienicy odnaleźć Oblubieńca. „Zaledwie ich minęłam, znalazłam umiłowanego mej duszy” (Pnp 3,4). Kapłani są więc tymi, którzy dzięki prawowiernemu nauczaniu i sprawowaniu sakramentów doprowadzają wiernych do spotkania z Chrystusem.

W innym miejscu ci sami strażnicy odgrywają rolę, z którą niejednokrotnie trudno było uporać się interpretatorom duchowego sensu Biblii: „Spotkali mnie strażnicy, którzy obchodzą miasto, zbili i poranili mnie, płaszcz mój zdarli ze mnie strażnicy murów” (Pnp 5,7). Na poziomie sensu dosłownego występują oni w tym miejscu jako negatywni bohaterowie wątku, jednak w wielu komentarzach możemy znaleźć próby pozytywnego zinterpretowania ich czynów: ciosy oraz rany mają znaczenie oczyszczające, gdyż Kościół jest społecznością grzeszników, którzy potrzebują oczyszczenia przez pokutę, zaś płaszcz, który został zdarty z Oblubienicy, symbolizuje dawnego człowieka, którego chrześcijanin winien zwlec (Kol 3,9), by otrzymać nowe życie w Chrystusie.

Kapłani więc, jako strażnicy miasta Kościoła powołani są do tego, by prowadzić wiernych do Chrystusa oraz pomagać im na drodze pokuty i nawrócenia, choćby było to trudne i bolesne.

13. Mężny wojownik

Również w Pieśni nad Pieśniami znajdujemy opis lektyki króla Salomona: „Sześćdziesięciu mężnych ją otacza spośród najmężniejszych Izraela. Wszyscy wprawni we władaniu mieczem, wyćwiczeni w boju. Każdy ma miecz przy boku przez wzgląd na nocne przygody” (Pnp 3,7-8). W znaczeniu dosłownym mamy tutaj obraz straży przybocznej króla, której obecność w orszaku władcy jest jak najbardziej zrozumiała, wzięwszy pod uwagę częste przewroty i zamachy, o których możemy czytać na kartach Biblii.

Jednak duchowe znaczenie tekstu idzie o wiele dalej. Królem Salomonem w interpretacji typicznej jest sam Jezus Chrystus. Jego lektyka symbolizuje Kościół lub w szerokim sensie tajemnicę jego mistycznej obecności pośród Jego ludu. W konsekwencji, owych sześćdziesięciu mężnych, otaczających lektykę, odnoszono do kapłanów, którzy zostali wybrani spośród duchowego Izraela, jakim jest Kościół, aby pełnić specjalną funkcję u Jego boku. Oni otaczają lektykę i bronią jej, a więc są w sposób szczególny odpowiedzialni za misję Chrystusa w świecie. I to oni znajdują się w bezpośredniej bliskości Zbawiciela. Im powierza On samego siebie w tajemnicy Eucharystii i zbawczego Słowa. Zresztą niejednokrotnie Ojcowie Kościoła dopatrywali się w symbolu miecza aluzji do Słowa Bożego, w oparciu o Hbr 4,12. Słowa, iż wojownicy stanowiący przyboczną straż Salomona byli „wprawni we władaniu mieczem” odnoszono do biegłości kapłanów w posługiwaniu się Słowem Bożym.

14. Ojciec i matka

Termin *ojciec* w wielu kontekstach używany był metaforycznie na oznaczenie kogoś, kto piastuje szczególny autorytet, a zarazem znajduje się w relacji zażyłości wobec drugiej osoby, zwłaszcza młodszej wiekiem. Od niego wywodzi się tytuł *abba*, którym określano duchowych mistrzów wczesnego anachoretyzmu (stąd polskie *opat*), dziś zaś powszechnie tytułuje się duchownych – nie tylko zakonnych – słowem *ojcze*.

Warto zastanowić się nad chrześcijańskim wymiarem tej metafory, która skądinąd ma również aspekt archetypiczny. Przede wszystkim należy zauważyć, że metafora Ojca odnosi się przede wszystkim do Boga. Jezus Chrystus, ucząc modlitwy swoich Apostołów, każe im zwracać się do Najwyższego *Ojczy nasz* (Mt 6,9). Stąd też ojcostwo kapłana względem powierzonych jego pasterskiej pieczy chrześcijan, jest w pewnym sensie naśladowaniem ojcostwa samego Boga.

W tradycji Kościoła, podstawą skrypturystyczną, która daje również asumpt do włączenia w tę metaforę postaci matki, jest wyznanie św. Pawła: „To ja właśnie przez Ewangelię zrodziłem was w Jezusie Chrystusie” (1Kor 4,15). To zrodzenie nawiązuje do symboliki chrzcielnej. W starożytnej tradycji Kościoła wyjście z wody po przyjęciu sakramentu chrztu oznaczało nowe narodzenie: Matka Kościół dłońmi kapłanów daje katechumenom nowe życie w Duchu Świętym. Ale słowa św. Pawła mogą mieć dalej idące znaczenia: Apostoł, a na jego wzór każdy kapłan, ma kształtować swoją relację do wiernych na wzór relacji ojcowskiej, która zarówno zakłada miłość, jak i gotowość do karcenia i udzielania napomnień.

CZĘŚĆ II – Symbolika teriomorficzna

W drugiej części naszego artykułu przedstawimy symbolikę teriomorficzną kapłaństwa ministerialnego². Określenie *symbolika teriomorficzna* wywodzi się z greckich słów *terion* (zwierze) i *morfe* (kształt). Od niepamiętnych czasów była obecna w kulturze i tradycjach religijnych. Ezop w swoich bajkach przypisywał zwierzętom określone cechy ludzkie zaś mitologie egipska bądź hinduska obdarzała je nawet atrybutami boskimi. Również teksty biblijne, zarówno Starego jak i Nowego Testamentu, niejednokrotnie posługują się symbolami zwierząt dla zobrazowania pewnych postaw boskich i ludzkich. Ryczący lew w Księdze Amosa symbolizuje Boga (Am 3,8) zaś waż z Księgi Rodzaju – szatana (Rdz 3,1). W ustach Jezusa waż oznacza roztropność, natomiast gołębnica – nieskazitelność (Mt 10,16), nie wspominając o bogatej symbolice teriomorficznej Apokalipsy.

Starożytna i średniowieczna tradycja chrześcijańska rozwija motywy biblijne, nadając im nowe znaczenia symboliczne. Dotyczy to również zwierząt pojawiających się na kartach Pisma Świętego. Dla potrzeb niniejszego artykułu przeszperaliśmy starożytne i średniowieczne teksty chrześcijańskie, starając się odnaleźć takie skojarzenia symboliczne, które poszczególne rodzaje zwierząt domowych i dzikich odnosiły do ludzi pełniących posługę kapłaństwa ministerialnego, a więc biskupów, prezbiterów i diakonów³. Podstawowym źródłem, z którego korzystaliśmy jest dzieło Garniera z Langres *Allegoriae totus Scripturae*. Niektóre skojarzenia symboliczne – np. dotyczące głosicieli Ewangelii, uczonych, naśladowców Chrystusa, itd. – mogą być stosowane również do osób świeckich, zwłaszcza z perspektywy czasów obecnych, w których powołanie do życia świeckiego zostało dowartościowane w porównaniu z epoką średniowiecza.

1. Koń

Zacznijmy od zwierząt domowych, wśród których prym wiedzie koń. W starożytności pogańskiej konie kojarzono z ciemnością, bóstwami podziemi i śmiercią. Były wyobrażeniem ducha, który unosił człowieka do królestwa zmarłych⁴. W Biblii koń często pojawia się w kontekście potęgi militarnej (np. konnica faraona, Wj 15,19), jak również chwalone jest jego piękno i siła (zwłaszcza Hi 39,19-25). W biblijnej symbolice chrześcijańskiej przyjmuje zarówno znaczenia pozytywne, np. święci porównywani są do koni⁵, jak i negatywne – konie oznaczają pożądlivych i pysznych grzeszników⁶ oraz ludzi nierozumnych⁷.

---

² Ta część artykułu ukazała się w: "Kapłaństwo ministerialne w biblijnej symbolice teriomorficznej starożytności i średniowiecza", *Verbum Vitae* 17(2010) 303-314.

³ W artykule "Kapłaństwo ministerialne w biblijnej symbolice tradycji chrześcijańskiej", *art. cyt.*, przedstawiliśmy kilka symboli, nie poruszyliśmy jednak kwestii symboliki teriomorficznej.

⁴ Por. S. KOBIELUS, *Bestiarium chrześcijańskie*, Warszawa 2002, s.144.

⁵ Euchariusz z Lionu, *Formulae spiritalis intelligentiae*, PL 50,752; Rupert z Deutz, PL 168,1173; Wolobero ze św. Pantaleona, PL 195,1064.

Powołanych do posługi kapłaństwa sakramentalnego koń symbolizuje w oparciu o dwa fragmenty biblijne. Po pierwsze wspomniany tekst Księgi Hioba. Pierwszy werset, mający charakter pytania retorycznego „Czy dasz koniowi moc i otoczysz szyję jego rżeniem⁸?” (Hi 39,19), wskazuje na potęgę Boga: to on udziela kapłanowi mocy w jego misji, by głosił Słowo Boże⁹ (symbolika rżenia) oraz stawił czoło szatanowi („gardzi strachem i nie ustępuje mieczowi”, Hi 39,22).

Drugi tekst pochodzi z Apokalipsy. Jeździec na białym koniu symbolizuje Chrystusa, przeto sam koń oznacza tego, kto niesie Zbawiciela. Odnosi się to zarówno do posługi głoszenia Słowa Bożego¹⁰, jak i do sakramentalnego „niesienia” Chrystusa wiernym.

2. Pies

Pies w tekstach biblijnych rzadko kiedy posiada pozytywne konotacje. Symbolizuje obżarstwo (Prz 26,11) a pazury psa oznaczają zło, z którego tylko Bóg może uratować (Ps 22,21). Również słowa Chrystusa „Nie dawajcie psom tego, co święte” (Mt 7,6) nie sugerują pozytywnych skojarzeń. W starożytnej myśli chrześcijańskiej pies posiada symbolikę ambiwalentną. U św. Augustyna jednej strony oznacza heretyków, którzy winni zostać wyrzuceni poza bramy miasta - Kościoła¹¹, z drugiej zaś męczenników, którzy szczekają w obronie Chrystusa¹².

Odniesienie symbolu psa do kapłaństwa ministerialnego wiąże się z metaforą Chrystusa jako dobrego pasterza (J 10,1-18). W jej kontekście psy oznaczają tych, którzy pomagają Pasterzowi w utrzymaniu porządku w trzodzie oraz bronią przed wilkami (którzy symbolizują heretyków). Absalom z Springiersbach napisał: „metaforycznie pod psy można podstawić rządców Kościołów, domownicy zaś to zachowujący doskonale porządek, obcymi są ci, którzy ze słabości naruszają regułę, przez wilków rozumie się uparcie przekraczających prawo”¹³.

Innym tekstem biblijnym, na który warto zwrócić uwagę, jest Łk 14,21: „Psy przychodziły i lizały jego (Łazarza) wrzody”. Łazarz symbolizuje ubożego i cierpiącego, wobec którego kapłan ma pełnić posługę słowa (język kojarzony jest z mową, a więc nauczaniem¹⁴) oraz sakramentów (leczenie ran). Według Godfryda z Admont (+1165)

---

⁶ RUPERT Z DEUTZ, PL 168,1173; RABAN MAUR, PL 111,213; GARNIER Z LANGRES, *Allegoriae totius Scripturae*, PL 112,916; PSEUDO MELITON Z SARDES, *Clavis* 12,1,13.

⁷ EUCHERIUSZ Z LIONU, *Formulae spiritalis intelligentiae*, PL 50,752.

⁸ Wg. Wulgaty. Tekst hebrajski ma: *Szyję przystrajasz mu grzywą*.

⁹ WIKTORYNUS, PL 5,328; GARNIER Z LANGRES, *Allegoriae...*, PL 112,915.

¹⁰ Na ten temat zob. szerzej: K. BARDSKI, "Uczeń Chrystusa – głosiciel Ewangelii", *WST* 21(2008) 53-58.

¹¹ *Objaśnienia Psalmów*, PSP 42/1, s. 353.

¹² *Tamże*, PSP 39, s. 181.

¹³ *Sermones*, PL 211,158 (przekład. S. Kobielius, *Bestiarium...* s. 260). Podobna symbolika: Grzegorz WIELKI, PL 76,145.1302.

¹⁴ GARNIER Z LANGRES, *Allegoriae...*, PL 112,883.

dotyczy to zwłaszcza sakramentu pojednania: dzięki słowu i posłudze kapłana sam Chrystus leczy nawet najbardziej gnijące rany grzechu¹⁵.

Jako głosiciel Ewangelii zwiastujący przybycie Chrystusa, pies pojawia się w alegorycznej interpretacji Księgi Tobiasza przedstawionej przez Bedę Czcigodnego. Pies, który szedł za Tobiaszem, poprzedza go w momencie jego powrotu, radośnie merdając ogonem (motyw pojawiający się w Tob 11,9 tylko w tłumaczeniu Wulgaty¹⁶). Beda nawiązuje do tradycyjnej interpretacji związanej z rolą psa jako pomocnika pasterza w trosce o owce, dodaje jednak nowe wątki: podobnie jak pies poprzedza Tobiasza w jego wędrówce, tak głosiciel Ewangelii poprzedza Chrystusa, który sam przychodzi w ślad za słowami nauki do serca słuchacza. Beda rozwija również motyw radości psa, który wraz z Tobiaszem powraca do Niniwy. Uczony głosiciel Słowa Bożego raduje się wraz powierzonymi mu wiernymi z przybycia do nich Zbawiciela i osiągnięcia życia wiecznego¹⁷.

3. Baran

Baran w symbolice starożytnej i biblijnej (np. Dn 8,3-4) kojarzył się z siłą, potęgą, przywództwem. Jawi się jako ten, który przewodzi stadu i ma moc pokonać wrogów swoimi rogami. Stąd też w pierwszym rzędzie – również w oparciu o symbolikę ofiarną – odnosi się do Chrystusa, za nim zaś do Apostołów¹⁸.

W hierarchii kościelnej Augustyn¹⁹ i Grzegorz Wielki postrzegają stan kapłański jako tych, którzy przewodzą Kościołowi i są za niego odpowiedzialni. Tę rolę przywódczą precyzują inni pisarze kościelni. Hieronim dodaje, że dzięki głoszeniu Ewangelii, powodują przyjście na świat nowych chrześcijan, jako jagniąt dla Chrystusa, Dobrego Pasterza²⁰.

W oparciu o Prz 30,29-31 (Wg Wulgaty: *Trzy rzeczy są, które dobrze chodzą, ... lew ... kur ... i baran, a i króla nie masz, który by mu się sprzeciwił*), Garnier z Langres (+1225) wskazuje na wyższość godności kapłańskiej ponad władzę doczesną²¹, co może nawiązywać do konfliktów dotyczących inwestytury, które od XI w. targły Kościołem. Tenże autor, na podstawie Ps 65(64),14, który Wulgata inaczej odczytuje niż tekst hebrajski, uważa, że *przyodziane barany* symbolizują duchownych obleczonych mocą Ducha Świętego. Z kolei Bruno z Würzburga (+1045) za punkt wyjścia bierze frazę dodaną we Wulgacie do Ps 29(28),1: *Przynoście Panu syny baranie*. Synami baranów mają być według niego następcy apostołów, a więc bi-

¹⁵ GODFRYD Z ADMONT, *Homiliae dominicales*, Homilia 59 in Dominicam I post Pentecostem prima; PL174,390C-D.

¹⁶ *Tunc praecurrit canis, qui simul fuerat in via: et quasi nuncijs adveniens, blandimento suae caudae gaudebat.*

¹⁷ Por. BEDA, *Allegorica interpretatio In Tobiam*, ad loc.; PL 91,933B-934A.

¹⁸ Liczne odniesienia patrystyczne, zob S. KOBIELUS, *dz. cyt.*, 58-59.

¹⁹ AUGUSTYN, *Objaśnienia Psalmów*, 65,20; tłum. J. Sulowski, PSP 39 (1986) s. 136.

²⁰ HIERONIM, *List 149*, 6; tłum. J. Czuj, *Listy*, Warszawa 1954, t. 3, s. 477.

²¹ GARNIER Z LANGRES, *Allegoriae...*, PL 112,863C-D.

skupi i kapłani, którzy głoszą Słowo Boże Starego i Nowego Testamentu, symbolizowane przez dwa rogi²².

4. Wół

Kolejnym spośród zwierząt domowych jest wół. W starożytności symbolizował dobro, sprawiedliwość, spokój, pracowitość, wysiłek. Z uwagi na rolę w kulcie izraelskim, oznaczał również ofiarę, wskazywał również na Lud Starego Przymierza, który dźwigał jarzmo Prawa Mojżeszowego²³.

Ze względu na trud nauczania, Augustyn przyrównuje apostołów do wołów, które trudzą się głoszeniem Ewangelii²⁴. Za nim tę interpretację alegoryczną rozwinięli Grzegorz Wielki²⁵ i Bruno Kartuz²⁶. Ten ostatni bierze za punkt wyjścia tej symboliki Ps 8 w interpretacji chrystologicznej: człowiekiem, pod którego stopy wszystko zostało poddane, jest Jezus Chrystus. W szczególności są mu posłuszne woły (wg Wulgaty, tekst hebrajski mówi szerzej o bydło), które żywią się nauczaniem Mistrza i orzą Jego rolę, jaką jest Kościół.

5. Krowa

Na podstawie 1 Sm 6,10-12 Rupert z Deutz rozwija interesującą alegorię, w myśl której krowy symbolizują osoby pełniące w Kościele szczególną rolę²⁷, co może odnosić się do kapłaństwa ministerialnego. Biblijny fragment przedstawia scenę, w której dwie mleczne krowy zostają zaprzęgnięte do wozu, na którym umieszczono Arkę pańską. „Krowy poszły prostą drogą w kierunku Bet-Szemesz i rycząc nie zbaczaly ani w prawo, ani w lewo” (1 Sm 6,12).

Szczegóły dotyczące zachowania krów postrzegane są jako mające znaczenie symboliczne. Najważniejszy jest fakt, że ciągną one wóz z Arką, a więc znak obecności Boga pośród Jego Ludu, który może oznaczać duchowy wymiar Kościoła. Są to krowy mleczne, a więc karmiące swoje cielęta mlekiem, które z kolei symbolizuje duchowy pokarm Słowa Bożego. Poruszają się prostą drogą, nie zbaczając ani w prawo, ani w lewo, czyli zachowując wierność doktrynie. W końcu nawet szczegół dotyczący wydawania przez nie dźwięków (rycząc) odnoszony jest do nauczania, które należy do istoty misji głosicieli Słowa Bożego.

---

²² BRUNO Z WÜRZBURGA, *Expositio Psalmorum*, 28,1; PL 142,128B.

²³ Por. S. KOBIELUS, *dz. cyt.*, 340.

²⁴ AUGUSTYN, *Objaśnienia Psalmów*, 126,11; Tłum. S. Sulowski, PSP 37(1986) s. 98; PSP 42/1(1986) s. 36.

²⁵ GRZEGORZ WIELKI, *Commentarii in librum I Regum*, ad 1 Sam 14,14; PL 79,370C-D.

²⁶ BRUNO KARTUZ, *Expositio In Psalmos*, PL 152,666B.

²⁷ RUPERT Z DEUTZ, *De Trinitate et operibus ejus*, In Libros Regum, 1,15; PL 167,183A-C.

6. Lew

W szeroko rozpowszechnionej symbolice lew uchodzi za króla zwierząt. Skojarzenie to ma bogatą historię. Zwierzę to, dominujące dzięki swej sile i budzące respekt majestatyczną grzywą, pojawia się na licznych herbach i jest emblematem rodów królewskich. W tradycji Izraela to właśnie lew pojawia się jako znak królewskiego rodu Judy.

W symbolice biblijnej ma jednak znaczenie ambiwalentne. Z jednej strony przywołuje potęgę Boga (np. Am 3,8), z drugiej zaś – moc szatana (1P 5,8). W tradycji wczesnochrześcijańskiej symbolizuje samego Jezusa Chrystusa, w którym spełniło się prorocze błogosławieństwo Jakuba (Rdz 49,9-10), jak również ewangelistę Marka, którego Ewangelia rozpoczyna się od przepowiadania Jana Chrzciciela na pustyni, tradycyjnie uważanej za miejsce zamieszkiwania lwów.

Lwem nazywany jest każdy chrześcijanin, który jest silny duchowo. Garnier z Langres to szerokie znaczenie symbolu opiera na Prz 28,1 (*Sprawiedliwy jest ufny jak lew*; Wulgata dodaje: *bez lęku*). Do pasterzy Kościoła symbol młodego lwa odnosi Godfryd z Admont, komentując błogosławieństwa Jakuba²⁸. Potężny ryk lwa symbolizuje głoszenie Słowa Bożego z mocą, zaś zaczerpnięty ze starożytnych bestiarii szczegół, jakoby lew spał z oczyma otwartymi – oznacza ciągłą czujność, by ustrzec się fałszywej doktryny. Nade wszystko zaś odniesienie do lwa wskazuje na podstawową cechę duchownego, jaką jest naśladowanie Chrystusa, prawdziwego lwa z pokolenia Judy.

7. Jeleń i łania

Biblijna symbolika jelenia i łania jest bardzo bogata. W oparciu o metaforykę Psalmów (np. Ps 41,2) oznaczają tęsknotę człowieka za orzeźwieniem, jakie może dać bliskość Boga, w innych zaś miejscach punktem wyjścia dla budowy skojarzeń symbolicznych jest ich zwinność, prędkość i smukły wygląd (np. Pnp 2,9). Wielokrotne przyrównywanie Oblubieńca do rączego jelenia w Pieśni nad Pieśniami dało asumpt dla chrystologicznej symboliki tego zwierzęcia. Dodatkowe dane dla tworzenia skojarzeń symbolicznych w literaturze starożytnej i średniowiecznej dostarczały bestiaria, opisujące interesujące obyczaje jelenia i łania²⁹.

Dla Garniera z Langres inspiracją, pozwalającą utworzyć skojarzenie z uczonymi pasterzami Kościoła, był werset Hi 39,1: łania rodząca swe potomstwo przypomina duchowe rodzenie wiernych³⁰ dzięki nauczaniu i sakramentom. Natomiast dla autora *Clavisu* Pseudo-Melitona z Sardes zamieszkiwanie jeleni (w nowszych przekładach: kozic) na szczytach gór (np. Ps 104[103] 18) wskazuje na umiejętność docierania do bardziej wzniosłego, duchowego sensu Pisma Świętego, co jest koniecznym warunkiem skutecznego nauczania³¹.

²⁸ GODFRYD Z ADMONT, *De benedictionibus Jacob patriarchae*, 4; PL 174,1140B-D.

²⁹ Szerzej na ten temat zob. S. KOBIELUS, *Bestiarium...*, s. 130-134.

³⁰ GARNIER Z LANGRES, *Allegoriae...*; PL 112,893B.

³¹ PSEUDO MELITON Z SARDES, *Clavis*, 12,2,3.

8. Koziorożec

Koziorożec, zwierzę trudne do zidentyfikowania i tłumaczone na różne sposoby we współczesnych przekładach Biblii (gazela, antylopa, kozica), zawdzięcza swoją symbolikę potężnym rogom. Rogi, jako wyrastające z głowy zwierzęcia, oznaczają potęgę mądrości oraz moc, która pochodzi z samego Chrystusa (głowy Kościoła).

Anonimowy autor (przypuszczalnie Hugon z Folieto) wprowadza symbolikę numeryczną: koziorożec jest w stanie utrzymać na swoich rogach cały swój ciężar, by nie runąć w przepaść – podobnie człowiek uczony, opierając się na zgodnym świadectwie Starego i Nowego Testamentu, może przeciwstawić się wszelkim przeciwnościom³². Autor *Clavisu* podobnie sięga do liczbowej symboliki rogów, cytując Hi 39,1, lecz zamiast dwóch Testamentów, kluczem do zrozumienia jego interpretacji są dwa przykazania miłości, które stanowią o duchowej mocy ludzi świętych, służących Kościołowi.

9. Szarańcza

Symbolika szarańczy przeważnie nosiła odcienie ujemne. Zawdzięczała to negatywnym skojarzeniom wynikającym z doświadczenia jej niszczycielskiej mocy (np. Wj 10,12-15). Nadejście szarańczy powodowało głód i cierpienia. Jednak oznaczała również pokutę i umartwienie, głównie dzięki fragmentom Ewangelii takim jak Mt 3,4, gdzie pojawia się jako pokarm Jana Chrzciciela, ponadto jej szybkie unoszenie się budziło skojarzenia ze zmartwychwstaniem.

Eucheriusza z Lionu³³ i Garniera z Langres³⁴ szarańcza występuje jako symbol wiernego głosiciela Ewangelii. Ten ostatni dodaje wyjaśnienie motywujące takie skojarzenie: otóż ten, kto głosi Słowo Boże, musi podobnie jak szarańcza wzbijać się ku niebu, czyli oddawać kontemplacji, następnie zaś opadać ku ziemi, czyli zwracać się ku słuchaczom, którym głosi naukę Ewangelii. Cały szereg dodatkowych argumentów, pojawiających się w innych interpretacjach dotyczących szarańczy, może odgrywać rolę również w tej symbolice.

Szarańcza jest niesiona wiatrem, który z kolei symbolizuje Ducha Świętego: pasterz i głosiciel Ewangelii poddaje się działaniu Ducha i w tym znaczeniu upodabnia się do szarańczy.

Następnie, niszczycielska moc szarańczy niekoniecznie musi mieć znaczenie negatywne: w przypadku plag egipskich była świadectwem Bożej mocy zwróconej przeciwko faraonowi, który z kolei w tradycji chrześcijańskiej symbolizuje szatana. Tak więc sługa Chrystusa powołany jest do tego, by toczyć zwycięski bój z szatanem.

Szarańcza - jak wierzone – przybywa z pustyni, która ze swej strony symbolizuje zarówno umartwienie jak i wyzwolenie (wyjście Izraela z niewoli egipskiej). Stąd też ten, kto idzie za Chrystusem, ma pełnić oprócz swoją posługę na życiu ascetycznym i

---

³² *De bestii et aliis rebus*, 15; PL 177,64D.

³³ EUCHERIUSZ Z LIONU, *Formulae...*; PL 50,751A.

³⁴ GARNIER Z LANGRES, *Allegoriae...*; PL 112,988D.

prowadzić innych do wyzwolenia z więzów grzechu. U niektórych komentatorów średniowiecznych pojawia się nawet obrazowe skojarzenie szarańczy z człowiekiem w postawie klęczącej, gdyż szarańcza ma zgięte przeguby kończyn, które wyprostowuje tylko wówczas, gdy wzbija się do lotu.

W końcu elementem charakterystycznym symbolu szarańczy jest jej liczebność. Podobnie i Chrystus powołuje niezliczone rzesze ludzi do swojej służby.

10. Kogut

Biblijna symbolika koguta jest interesująca i złożona. Wynika zarówno z tekstów Starego jak i Nowego Testamentu oraz odbiega od symboliki antycznej, dla której oznaczał płodność, siłę rozrodczą, odwagę i śmiałość.

Podstawowymi tekstami biblijnymi, na których budowano symbolikę koguta są Prz 30,31 (Wg Wulgaty: *Trzy rzeczy są, które dobrze chodzą, ... lew ... kur mający biodra przepasane i baran, a i króla nie masz, który by mu się sprzeciwił*) i Hi 38,36 (*Kto włożył we wnętrzości człowieka mądrość, albo kto dał kogutowi zrozumienie*). Dziwić może, iż ukazywana częstokroć w ikonografii scena piania koguta po trzykrotnym zaparciu się Piotra (Mt 14,72), nie stanowiła tak bogatej inspiracji dla interpretacji duchowej, jak chociażby Mk 13,35 (*Czuwajcie tedy, bo nie wiecie, kiedy Pan domu przyjdzie: z wieczora czy o północy, czy kiedy kur zapieje, czy o poranku*).

Tekst z Księgi Przysłów zawiera anatomiczne określenie *motnajim*, które oznacza umięśnioną część ciała, która łączy dolną i górną część korpusu (termin ten czasami odnoszono eufemistycznie do męskiego organu płciowego). Jednak przełożony został we Wulgacie jako *succintus lumbos* (*majacy biodra przepasane*), co powodowało reminiscencyjne kojarzenie tego wersetu z Łk 12,35 (*Niech będą przepasane wasze biodra*). Tym samym kogut stał się symbolem ludzi gotowych na przyjście Chrystusa, Jego wiernych sług, wypełniających Jego wolę. W szczególności dotyczy to Apostołów³⁵ lub szerzej - głosicieli Ewangelii³⁶.

W oparciu o Hi 38,36 kogut symbolizuje ludzi uczonych, którym Bóg udzielił szczególnego daru zrozumienia i rozeznawania prawdy³⁷. Garnier z Langres zalicza ich do *ordo doctorum*³⁸.

W końcu symbolika wynikająca Mk 13,35. Sługa Chrystusa, jak kogut paniem zapowiadający nastanie poranka, zapowiada wzejście prawdziwego Słońca Sprawiedliwości, którym jest Jezus Chrystus. Pośród ciemności obecnego życia wzywa do czuwania i gotowości na sąd ostateczny³⁹. Człowiek Kościoła przez swoje nauczanie i świadectwo życia obwieszcza obecność Zbawiciela i zachęca do gotowości na jego przyjście przy końcu czasów.

³⁵ PSEUDO-MELITON, *Clavis*, 11,50; GARNIER Z LANGRES, *Allegoriae...*; PL 112,940A.

³⁶ EUCHERIUSZ Z LIONU, *Formulae...*; PL 50,750C;

³⁷ *Tamże*, 750D.

³⁸ GARNIER Z LANGRES, *Allegoriae...*; PL 112,940A.

³⁹ RUPERT Z DEUTZ, *De Trinitate...*, 6,2; PL 167,1730A.

W konkluzji możemy stwierdzić, że teriomorficzna symbolika kapłaństwa ministerialnego podkreśla szereg cech, jakimi powinien wyróżniać się sługa Chrystusa.

Pierwszą z nich jest podobieństwo do samego Mistrza. Wiele z przedstawionych powyżej symboli odnosi się w pierwszym rzędzie do Chrystusa, następnie do Apostołów i innych ludzi Kościoła. Kolejną cechą jest duchowa moc, siła wynikająca z polegania na Bogu i ascetycznego życia. Z charakterystyką tą wiąże się rola duchownych jako przewodzących i odpowiedzialnych za wspólnotę Kościoła.

Szczególną rolę w omawianej przez nas symbolice odgrywa głoszenie Słowa Bożego jako istotny element posługi duchownych. Łączy się ono ściśle z koniecznością ustawicznego „karmienia” się tekstem biblijnym, czyli medytacji nad nim i pogłębiania jego znajomości. Głoszenie Słowa Bożego prowadzi do „rodzenia” nowych członków Kościoła w sakramencie chrztu świętego.

W końcu należy zauważyć, że nie jest to symbolika hermetyczna, ukazująca duchownych jako odrębną, wyselekcjonowaną „kastę” w społeczeństwie, ale jako tych, którzy w sposób szczególny powołani zostali do realizacji ideałów życia chrześcijańskiego.

* * *

Ponaddosłowna symbolika biblijna, przy pomocy której tradycja chrześcijańska starała się unaocznić w sposób duchowy tajemnicę kapłaństwa ministerialnego w Kościele, nie wyczerpuje się wraz z przedstawionymi powyżej przykładami.

W oparciu o Pawłową metaforę Kościoła jako ciała, starożytni i średniowieczni pisarze postrzegali kapłanów jako piersi Kościoła, karmiące wiernych Ewangelią; jako oczy i powieki odczytujące wolę Boga; głowę, która kieruje ciałem Kościoła na wzór Chrystusa; twarz ukazująca światu piękno Kościoła; policzki Oblubienicy, których czystość podziwia Oblubieniec; zęby i szczękę, dzięki którym pokarm Słowa Bożego staje się strawny; szyję, która podtrzymuje głowę, czyli Chrystusa; usta i język głoszące naukę Ewangelii; serce, dzięki któremu krew Chrystusa w Eucharystii ożywia cały Kościół; nogi i stopy, niosące Chrystusa aż na krańce świata; a nawet pepek, według duchowej interpretacji Pnp 7,2.

Ze świata roślinnego zaczerpnięto metafory cedru, gałęzi, pszenicy, winnego grona, a spośród przedmiotów codziennego użytku – lampy, miecza, cugli, tronu, koła, trzciny, brzytwy, kotła, czaszy, trąby, sandałów.

W oparciu o metaforę Kościoła jako domu zbudowanego z żywych kamieni, kapłani symbolizowani byli przy pomocy biblijnych obrazów drzwi, zawiasów, okien, belek podtrzymujących strop, szczytów bram, wież, kolumn, fundamentów.

Kościół jest również świątynią boga, dlatego też w sposób symboliczny odnoszono do kapłanów biblijne motywy rogów i podstaw ołtarza, trzonu świecznika siedmiornienno, kadzielnicy, skarbony, palików Namiotu Spotkania.

I oczywiście wielorakie elementy świata Biblii, które doczekały się bogatej nadbudowy symbolicznej, również pobudzały wyobraźnię starożytnych autorów, by tworzyć metaforyczne skojarzenia z kapłaństwem sakramentalnym: niebo, słońce, gwiazdy, chmury, głębia morza, ziemia, wody, rzeki, źródła, krople, potoki, wzgórza, kamienie, sól, srebro, płomień, blask.

THE SYMBOLISM OF THE PRIESTHOOD IN BIBLICAL IMAGES

Summary

The Christian priesthood in the ancient and medieval tradition was symbolized with different images taken from the biblical text and interpreted in an allegorical way. In our article we present two groups of images. First, those connected with different kinds of persons (angel, shepherd, fishermen, old man, judge, king and ruler, servant, harvester, leaseholder of the vineyard, cook and smith, guardian of the city, brave warrior, father and mother). Second, those connected with different kinds of animals (horse, dog, ram, ox, cow, lion, stag, ibex, locust, cock).